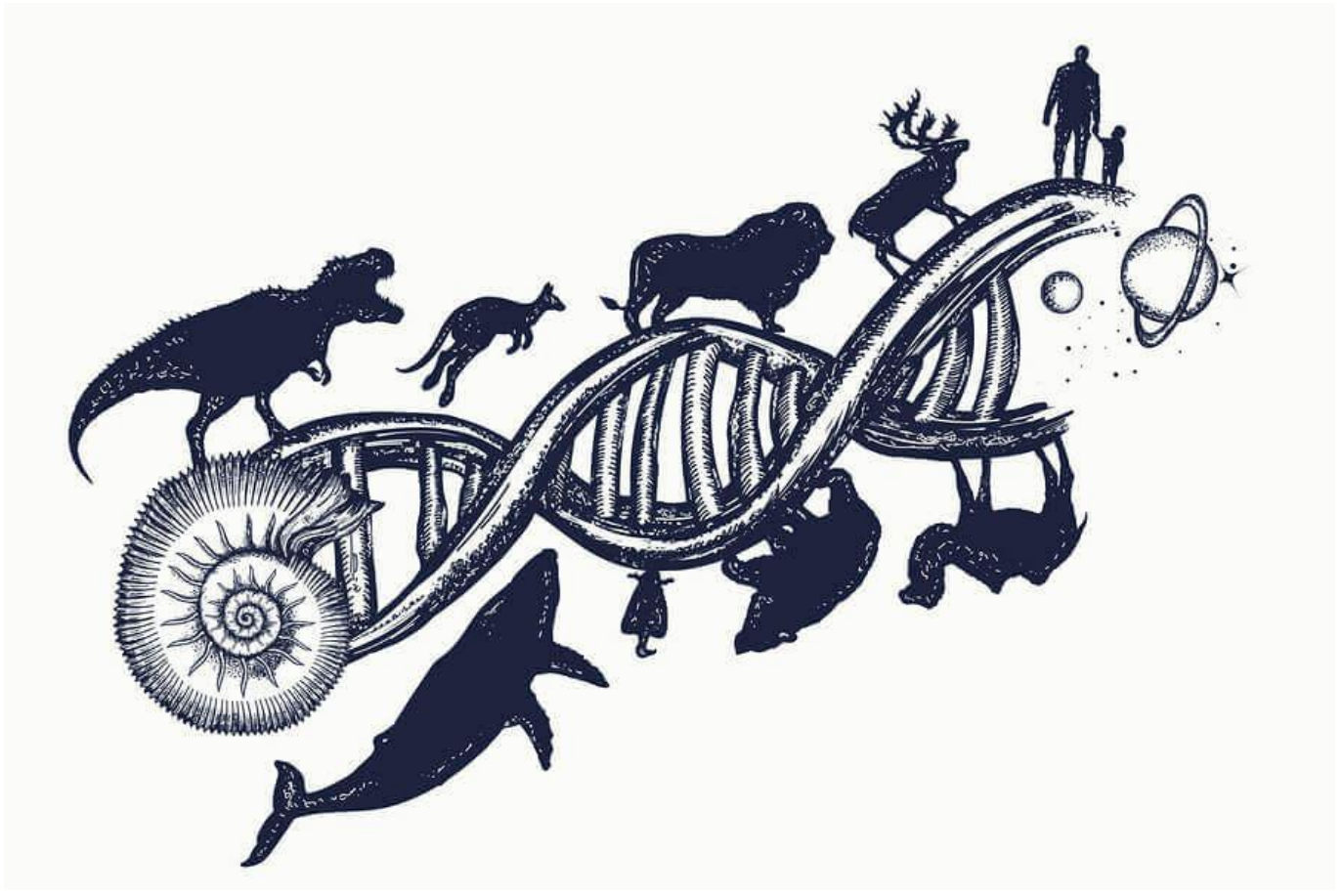

Η κληρονομιά του Δαρβίνου και της θεωρίας της εξέλιξης

της Μ.Α.

Η 24η Νοεμβρίου σηματοδοτεί την επέτειο της έκδοσης του πρωτοποριακού βιβλίου του Δαρβίνου, «Καταγωγή των ειδών». Η έκδοση του συγγράμματος αυτού το 1859 πιστεύεται ότι έθεσε τις βάσεις της εξελικτικής βιολογίας. Το έργο προκάλεσε αναστάτωση και σφοδρές αντιδράσεις στη βικτωριανή, θρησκόληπτη εποχή του, κυρίως λόγω της σύγκρουσής του με τις χριστιανικές αντιλήψεις σχετικά με τη δημιουργία της ζωής. Ο Δαρβίνος κατόρθωσε να τραβήξει την προσοχή τόσο της νέας, μεσαίας τάξης όσο και της εργατικής τάξης, παρουσιάζοντας ένα βιβλίο γραμμένο με τρόπο απλό και βατό. Ανεξάρτητα από το χλευασμό και την υποτίμηση της χριστιανικής εκκλησίας και τμήματος της επιστημονικής κοινότητας, κατόρθωσε να γράψει ένα από τα πιο πολυσυζητημένα και αμφιλεγόμενα βιβλία που έχουν γραφτεί.

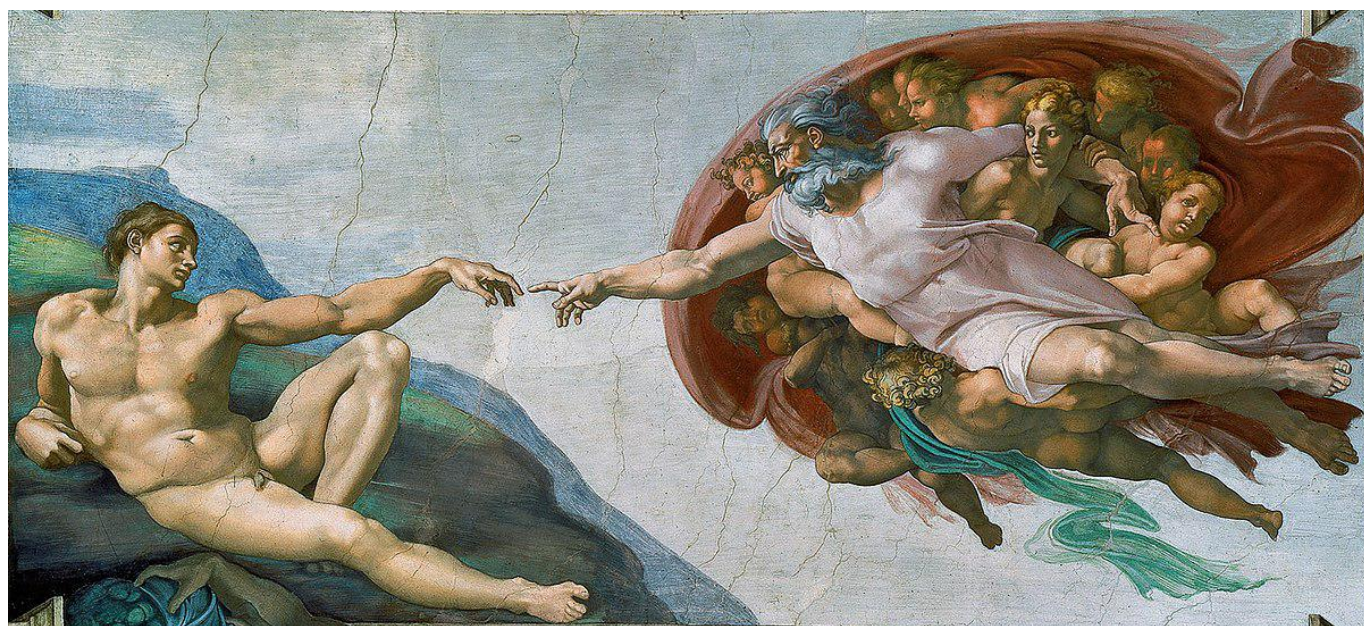

Βασικές γνώσεις για τη θεωρία της εξέλιξης

Το βιβλίο αποτελεί την επεξήγηση της πιο ξεχωριστής θεωρίας του. Της θεωρίας της εξέλιξης. Η θεωρία αυτή προϋπήρχε του Δαρβίνου, χωρίς όμως να έχουν παρουσιαστεί πειστικές αποδείξεις ή να έχει επιχειρηθεί επαρκής ανάλυση για την υποστήριξή της. Σύμφωνα με αυτή, όλη η ζωή προέρχεται από έναν κοινό πρόγονο. Κάθε είδος βασίζεται στη διαφοροποίηση μέσω της εξέλιξης, δηλαδή στη μεταβολή των ιδιοτήτων ενός προηγούμενου πληθυσμού οργανισμών. Η θεωρία εισήγαγε δύο νέες βασικές ιδέες στην αντίληψή μας για τον κόσμο. Η πρώτη είναι η ιδέα ότι η εξέλιξη συντελείται σταδιακά και σε βάθος χρόνου. Η δεύτερη συνίσταται στην ιδέα της φυσικής επιλογής.

Η γενική θεωρία υποστηρίζει ότι η ζωή εξελίχθηκε από άβια ύλη και τονίζει μια μορφή καταγωγής των ειδών με φυσική τροποποίηση. Φυσικά αυτή η εξέλιξη δεν γίνεται γραμμικά, αλλά με πολλές διακλαδώσεις και επιστροφές. Τα πιο περίπλοκα είδη εξελίσσονται από τους απλούστερους προγόνους τους αργά αλλά

σταθερά, χωρίς απότομα άλματα. Οι τυχαίες γενετικές μεταλλάξεις συντηρούνται εάν βοηθούν στην επιβίωση των οργανισμών μέσω της διαδικασίας της φυσικής επιλογής (= διαδικασία συντήρησης γενετικών πλεονεκτημάτων, τα οποία συμβάλλουν στην επιβίωση). Οι μεταλλάξεις, οι οποίες προσφέρουν πρακτικά πλεονεκτήματα, τοποθετούν τους οργανισμούς που τις κατέχουν σε πλεονεκτική θέση. Κατά συνέπεια, ευνοούνται για αναπαραγωγή και αφήνουν περισσότερους απογόνους, εξασφαλίζοντας ότι τα βοηθητικά μεταλλαγμένα γονίδια θα περάσουν στις επόμενες γενιές. Ως αποτέλεσμα, αφού τα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση δεν επιλέγονται με την ίδια συχνότητα από το άλλο φύλο για αναπαραγωγή, σταδιακά εξαφανίζονται. Έπειτα από κάποιο χρονικό διάστημα και τη συγκέντρωση κάποιων μεταλλάξεων, το σύνολο των οργανισμών έχει διαφοροποιηθεί αρκετά για να κατηγοριοποιείται ως ένα εντελώς ξεχωριστό είδος.

Αντιδράσεις από τη χριστιανική εκκλησία

Όπως και οι περισσότερες σημαντικές και καινοτόμες ιδέες, από την εφεύρεση του αριθμού μηδέν ως την απόδειξη της σφαιρικότητας της γης, η ιδέα της εξέλιξης είναι απλή. Ή τουλάχιστον έτσι φαίνεται στο σύγχρονο μάτι. Στην πραγματικότητα, η ιδέα του Δαρβίνου αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό και θυμό. Όχι μόνο από τον ανεκπαίδευτο λαό, αλλά

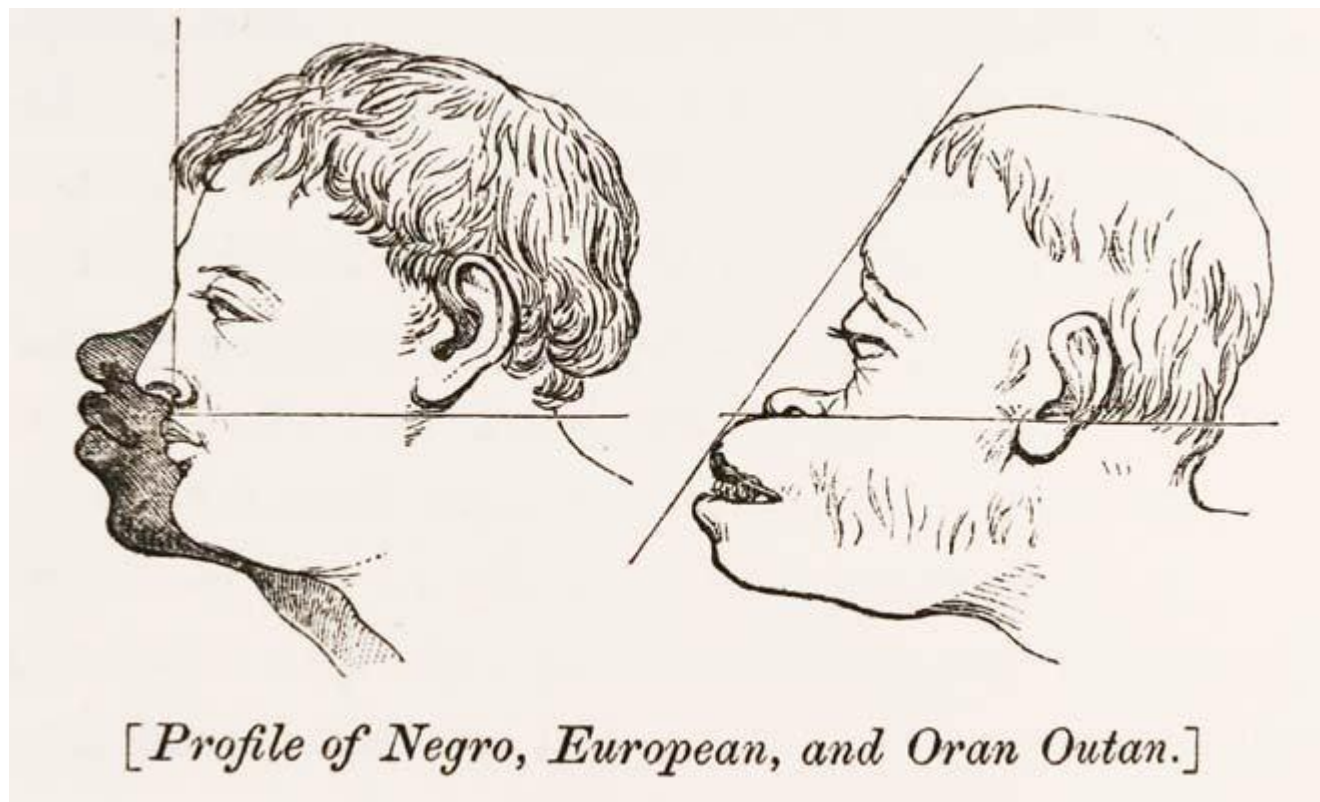
και από την επιστημονική κοινότητα. Το βιβλίο του Δαρβίνου ανέτρεψε τον τρόπο με τον οποίο γινόταν μέχρι τότε αντιληπτή η ύπαρξη των ειδών στον χώρο των φυσικών επιστημών. Οφείλουμε να τονίσουμε εδώ ότι η επιστημονική κοινότητα απαρτιζόταν σχεδόν αποκλειστικά από λευκούς χριστιανούς άντρες, οι οποίοι θεωρούσαν ως αδιαμφισβήτητο γεγονός τη δημιουργία του κόσμου από έναν παντοδύναμο θεό. Οτιδήποτε πέρα και έξω από την άποψη αυτή, φαινόταν παράδοξο. Το μήνυμα που διαδόθηκε από την αποκάλυψη αυτή ήταν ξεκάθαρο: Αν ίσχυε η θεωρία της εξέλιξης, ποιά είναι η θέση του θεού και ποιά του ανθρώπου στην εξίσωση; Άμεσα, λοιπόν, κυρίως ο χριστιανικός κόσμος ένιωσε να απειλείται η πίστη και η κοσμοθεωρία του. Η συνύπαρξη χριστιανισμού και εξελικτικής θεωρίας διαγραφόταν αδύνατη. Ο Δαρβίνος, και οι επιστήμονες που τον υποστήριζαν, χρειάστηκαν χρόνο και υπομονή για να καταστήσουν αποδεκτή την εξελικτική θεωρία. Ωστόσο, ακόμη και σήμερα προκύπτουν προβλήματα, καθώς μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού δεν «πιστεύει» στην εξέλιξη.

Η θεωρία της εξέλιξης έχει αποδειχθεί με πολλούς τρόπους και πολλαπλές μεθόδους, συνεπώς δεν αφορά τόσο θέμα απόδειξης όσο προσωπικής αποδοχής. Παρόλα αυτά, μόλις το 54% των ορθόδοξων χριστιανών δηλώνει πως πιστεύει στην εξέλιξη (ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους βουδιστές αγγίζει το 81%). Το κεντρικό ζήτημα στους αντι-δαρβινικούς με χριστιανοκεντρική κοσμοθεωρία συμπυκνώνεται στην εξής ανησυχία: Αν η θεωρία της εξέλιξης ισχύει και κατά συνέπεια δεν υπάρχει θεός, τότε πώς μπορεί μια κοινότητα να παραμείνει ενωμένη; Αν δεν υπάρχει θεός, τότε ποιοι κανόνες θα διέπουν τις ανθρώπινες κοινωνίες; Πάνω σε τι, πάνω σε ποιες ιδέες θα συσπειρώνονται οι τελευταίες;

Γενική επιρροή του Δαρβινισμού

Ανεξάρτητα από το μέγεθος του τμήματος του πληθυσμού που πιστεύει και υποστηρίζει τη θεωρία της εξέλιξης, είναι ξεκάθαρο πλέον ότι η οπτική μας για τον κόσμο και τη θέση μας μέσα σε αυτόν έχει αλλάξει δραματικά χάρη σ' αυτήν. Η

ανακάλυψη του Δαρβίνου κατάφερε και επηρέασε αποφασιστικά την κοσμοθεωρία μας λόγω της απλοϊκότητας της ιδέας και της ευρείας κατανόησής της. Δεν απαιτούσε ιδιαίτερες επιστημονικές γνώσεις για την ανάλυση και την αποδοχή της, σε αντίθεση με άλλες επιστημονικές ανακαλύψεις, και για το λόγο αυτό η επιρροή της δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένο κοινό.

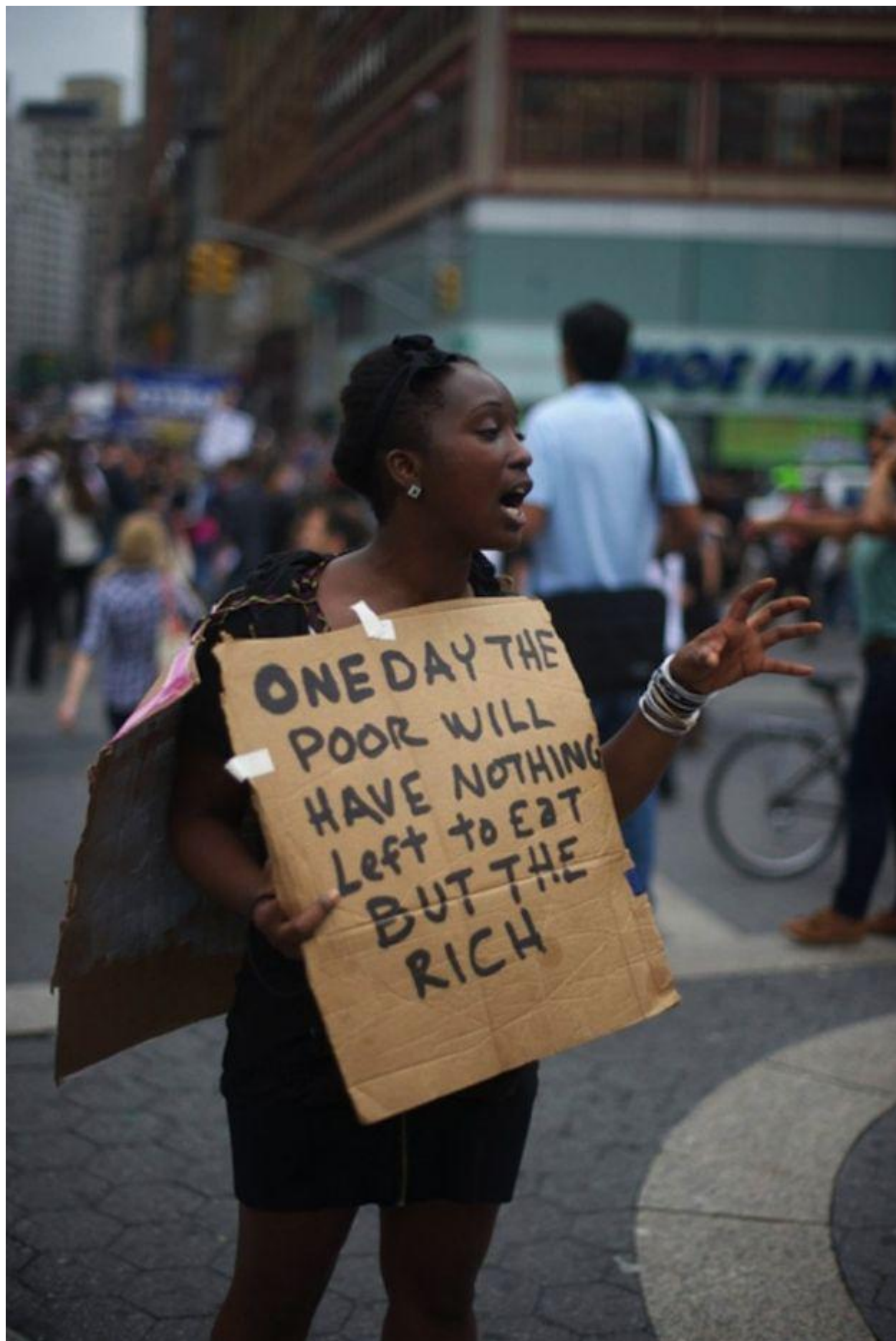

Κοινωνικός Δαρβινισμός και ρατσιστικές αντιλήψεις

Πολιτικά, σε γενικές γραμμές, τα αριστερά κινήματα συμβαδίζουν ιδεολογικά μερικώς με δαρβινικές απόψεις. Η πίστη στην ορθολογική σκέψη χωρίς προκαταλήψεις, οδηγεί στην υποστήριξη της αποδεδειγμένης επιστημονικής θέσης. Παράλληλα όμως, ο δαρβινισμός, όπως και οι περισσότεροι τομείς της επιστήμης παρουσιάζουν προβλήματα. Η επιστήμη, καθώς η κοινότητά της απαρτίζεται από ανθρώπους, δεν μπορεί να είναι απόλυτα αντικειμενική. Επηρεάζεται από τα προβληματικά στοιχεία των ατόμων που την ασκούν και που προσφέρουν σ' αυτήν. Ο Δαρβίνος, για παράδειγμα, υποστηρίζει τη θεωρία του κοινωνικού δαρβινισμού, για τον οποίο πιστεύει ότι αντικατοπτρίζει τη θεωρία της φυσικής επιλογής στην κοινωνία. Θεωρεί, δηλαδή, ότι

υπάρχουν έμφυτα χαρακτηριστικά στις διαφορετικές φυλές, που καθιστούν κάποιες ανώτερες από άλλες. Κατά συνέπεια, στον αγώνα των ανθρώπων για την επιβίωση, υπερνικούν και κατέχουν πλεονεκτικές θέσεις οι «ανώτερες» φυλές.

Η ρητορική αυτή βασίζεται σε προκαταλήψεις και ρατσιστικές αντιλήψεις, οι οποίες οδήγησαν επιστήμονες σε βεβιασμένα και παντελώς λανθασμένα συμπεράσματα. Λόγου χάρη, ο ιστορικός επιστήμης Stephen Jay Gould υποστήριξε ότι ο Samuel Morton, ο οποίος έκανε μετρήσεις κρανίων ανάμεσα σε διαφορετικές φυλές, είχε διαστρεβλώσει τα στοιχεία της έρευνάς του για να προσδώσει αξιοπιστία σε ρατσιστικές απόψεις. Αποσκοπούσε στην «απόδειξη» της πνευματικής ανωτερότητας της λευκής φυλής. Η επιστήμη ακόμη κουβαλάει τέτοια, καθώς και άλλα αποτυπώματα και απομεινάρια του ιμπεριαλισμού. Η ιδέα του ξεκάθολου διαχωρισμού των φυλών προέρχεται από μια ιμπεριαλιστική νοοτροπία που αποσκοπεί στην αποθέωση και στο «θρίαμβο» της λευκής φυλής μέσω της στυγνής και απάνθρωπης εκμετάλλευσης των υπολοίπων. Όταν όμως αντιμετωπίζεται ειλικρινά και με ευγενείς σκοπούς, ο δαρβινισμός μπορεί να δει την κοινωνία πέρα από τις παρωπίδες της φυλής. Μέσω της απόδειξης ότι δεν υπάρχουν φυλετικά πλεονεκτήματα, τα οποία ισχύουν παγκοσμίως, αλλά διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν στις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων, καταρρίπτεται η ιδέα της φυλετικής ανωτερότητας. Ταυτόχρονα, τα «σύνορα» μεταξύ των ανθρώπινων φυλών είναι τόσο θολά, ώστε η ιδέα της κατηγοριοποίησης από ένα τρίτο, ουδέτερο σώμα προκαλεί περισσότερη σύγχυση παρά τάξη. Αυτές οι ρατσιστικές, «επιστημονικές» θεωρίες του παρελθόντος έχουν αφήσει το σκοτεινό σημάδι τους μέχρι και στις σύγχρονες κοινωνίες.

Δαρβινισμός και αντικαπιταλισμός

Παρόμοιο πρόβλημα με την ανταγωνιστική και απάνθρωπη ιεράρχηση των ανθρώπων με τον ρατσισμό αντιμετωπίζουμε στην τυραννία του καπιταλισμού, ο οποίος επιβάλλει το δίκιο της πυγμής στον λαό ως «φυσική κατάσταση». Η βία που προασπίζει ο καπιταλισμός και προβάλλεται ως «έννομη», είναι απόλυτα ταξική. Αντί για τη συλλογικότητα, την αλληλεγγύη και τη συνεργασία, οδηγούμαστε να βλέπουμε εχθρικά τον συνάνθρωπό μας, καταπιεσμένο εξίσου με εμάς, συνωμοτώντας εναντίον του για τη δική μας, ατομική, ανέλιξη. Και αντί να στρεφόμαστε ενάντια στους καταπιεστές μας, τους αναγνωρίζουμε ως «ανώτερους», εκθειάζοντας τη «σκληρή δουλειά» τους. Πιστεύουμε ότι αξίζουν τα πλεονεκτήματα με τα οποία είναι εξοπλισμένοι και την άνεση της ζωής τους, γιατί είναι «ανώτεροι». Ταυτόχρονα, η ευθύνη για την καταπίεση της εργατικής τάξης πέφτει στους ίδιους της τους ώμους. Η παραγωγικότητα, η αποτελεσματικότητα και η –με κάθε τρόπο– πάλη για την επιβίωση αναγορεύονται στους παράγοντες εκείνους που προσδίδουν αξία στην ανθρώπινη ζωή μέσα στα πλαίσια του καπιταλισμού. Ο Δαρβινισμός δίνει με τον τρόπο αυτό τροφή στην ιδέα της έμφυτης ανωτερότητας.

Η έκδοση του βιβλίου του Δαρβίνου είναι τόσο προϊόν μιας νέας εποχής για την κριτική σκέψη και την αντίσταση όσο και συνεργός της. Αργά και σταδιακά, το κίνημα που ξεκίνησε εκείνη την εποχή, που παρακινούσε το λαό να μην δέχεται τα δεδομένα άκριτα, προσέφερε μια πιο ορθολογική προσέγγιση του κόσμου στη ζωή των ανθρώπων. Η αλλαγή αυτή επηρέασε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο ο λαός αντιμετωπίζει την εκκλησία, τους ηγέτες, τους επιστήμονες, την εξουσία. Καλλιέργησε το επαναστατικό πνεύμα καθιστώντας τον άνθρωπο πιο ενήμερο και συλλογικά ικανότερο να αντιτεθεί στην εξουσία. Επιπρόσθετα, το περιεχόμενο της θεωρίας της εξέλιξης διέλυσε την ιδέα υπεροχής του ανθρώπου, τον εκθρόνισε, τον εξίσωσε με τους υπόλοιπους ζωντανούς οργανισμούς που πληρούν τις απαραίτητες και ικανές συνθήκες για να επιβιώσουν, χωρίς κάποιο φυσικό στοιχείο «ανωτερότητας». Με αυτόν τον τρόπο, καταρρίπτεται η ιδέα ότι η φύση υπάρχει για να εξυπηρετεί την ανθρωπότητα, συνεπώς δεν

παρέχει καμία «δικαιολογία» για την καταστροφή της υπέρ του ανθρώπινου είδους.

DESTROY

CAPITALISM

BEFORE IT

DESTROYS

THE PLANET

Συμπερασματικά, το έργο του Δαρβίνου έχει ριζώσει στη σύγχρονη κοσμοθεωρία. Ανεξάρτητα από τα σκοτεινά σημεία ανάμεσα στους υποστηρικτές της δαρβινικής θεωρίας, που πάτησαν πάνω σ' αυτήν για να προωθήσουν τις αντιδραστικές, ρατσιστικές και ιμπεριαλιστικές ιδέες και σκοπούς τους, αποτελεί πηγή αντιρατσιστικού, αντικαπιταλιστικού και οικολογικού πνεύματος. Η θεωρία της εξέλιξης, από τη στιγμή της σύλληψής της μέχρι

και σήμερα, αποδεικνύει συνεχώς τη σπουδαιότητά της ως αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης πραγματικότητας.